

Marte Meo – en metode til observation og analyse af kontakt

Forfattet af
Jytte Birk Sørensen, indehaver af Dansk Marte Meo Center
www.dmmc.dk

Sampilsrummet er arnestedet for udvikling af sunde følelsesmæssige relationer, som nu dokumenterbart og livslangt er grundlaget for sund udvikling, god trivsel og for kompetenceudviklingen generelt. Derfor må vi kvalificere vore observationer af og viden om kvalitativ god kontakt og samspil. Det er relativt enkelt, da vi i dag ved hjælp af videooptagelser af samspil har fået oplagte muligheder for netop at indfange, analysere og vurdere på en specifik relations udviklingsstøttende indhold. Denne enkle samspilsenhed:¹ initiativ, respons og reaktion giver mikro informationer omsorgspersonernes tilbagemelding til barnet og hermed betingelserne for dets selvudvikling. I disse responser ligger uvurderlige oplysninger om relationen til det specifikke barn, tilknytningskvalitet, menneske- og udviklingssyn, omsorgs- og opdragelsespraksis og pædagogik.

Marte meo betyder ved egen kraft, og metoden er udviklet af den hollandske pædagog Maria Aarts, hvor den nævnte samspilsenhed er omdrejningspunktet for både observation og analyse af kontakt. Ved egen kraft refererer til metodens dybe forankring i den nyere udviklingspsykologiske forskning, hvor især kontakten og samspillet mellem mennesker har fået en særlig livsudviklende betydning for vor udvikling, trivsel og læring (Stern 2000, 2004). Spædbarnsforsker og psykoanalytiker Daniel Stern er om nogen kontaktens mester og forsker, har gennem sin forskning påvist, at vi fødes hyper-sociale og kontaktindstillede, og sker der fejludvikling hos raskfødte børn, skal årsagen og løsningen findes i samspillet. Ved egen kraft understreger menneskets sociale natur, hvor spædbarnet med sine kontaktinitiativer viser, hvad det kan, og hvad det har brug for. Spædbarnet skal betragtes som aktør i egne udviklingsprocesser, og er stærkt determineret mod livsudfoldelse og mestring.

Marte Meo metoden er udsprunget af relationsparadigmet, forstået således, at barnet eksisterer i en nær og gensidig sammenhæng med andre, som ifølge professor i udviklingspsykologi Dion Sommer vil sige (2010,s.232-233):" *Man må altid se den enkelte i de sammenhænge, han/hun indgår i. Med relationen som omdrejningspunkt flyttes fokus derfor fra det enkelte barn til de sociale processer, det er involveret i. 'Det kompetente barn` er i virkeligheden en misvisende, individfokuseret betegnelse. Intet menneske kan være kompetent til noget som helst, hvis det ikke har været og er i kompetente relationer*".

Den seneste hjerneforskning har yderligere cementeret samspillet betydning for udvikling og trivsel, da vi nu ved, at kvaliteten af den kontakt, barnet tilbydes, også får radikal betydning for hjernens udvikling². Psykologen Susan Hart formulerer det således (2008,s13):

¹ Betegnes af Daniel Stern som en levet episode (2004).

² I de to første leveår udvikler barnets hjerne sig med samme hastighed, som i forstertilstanden. Og vi ved nu, at hjerner udvikler sig livslangt, og hjernens neurale netværk udvikles og formes gennem samspil og oplevelser med mennesker. Hjerner udvikler hjerner (Gerhardt 2004, Fonagy m fl 2010, Hart 2008, 2009, 2011(red.)

"Interaktionen mellem omsorgsperson og barn er et vækstmedium for dannelse af indre repræsentationer. Det er gennem virkelige erfaringer med samspil, at barnet danner en indre model af omverdenen og af sig selv. De daglige interaktioner mellem barn og omsorgsperson danner udgangspunkt for de forhold, som barnet senere udvikler til andre mennesker, sig selv og omverdenen i øvrigt".

Med den viden bliver netop kvaliteten af interaktioner, kontakt, samspil og emotionelle relationer i særlig grad essentielle, når vi observerer og analyserer børns udvikling og trivsel. Menneskers adfærd, kontaktmønstre og trivsel er relationelle kvaliteter, som udvikler sig i samspil med omsorgspersoner.

Marte meo er en kontakt- og samspilsmetode, som grundet systematisk brug af videooptagelser af samspil tilbyder suveræne redskaber til at observere, analysere og vurdere kvaliteten af den kontakt, barnet/brugeren tilbydes. Vi får i detaljen vægtige informationer om måden, vi er sammen på, og dermed et mikroanalytisk indblik i børns/brugernes vigtigste udviklingsrum, nemlig samspilsrummet.

Teorierne bag Marte Meo

Indenfor de sidste årtier grundet det "nye" spædbarnsparadigme, har den udviklingspsykologiske forskning skiftet perspektiv fra en en-persons-psykologi til en to-persons-psykologi, også kaldet relationsparadigmet, hvorved interaktion, kontakt og samspil er blevet centrale udviklingspsykologiske perspektiver. Der er tre centrale teoretiske positioner, som Marte Meo metoden henter inspiration og argumentationskraft fra. Det drejer sig om:

- Tilknytningsteorien
- Den neuroaffektive udviklingspsykologi
- Spædbarnsdikteret adfærd og udviklingsstøttende samspil

Tilknytningsteorien

"Tilknytningsteorien betragtes i dag som den vigtigste psykologiske teori, når det gælder menneskers forhold til nærhed, beskyttelse og omsorg på den ene side, og selvstændighed, opdagerglæde og betoning af egne evner og formåen på den anden" (Broberg m fl 2008, s.15).

Tilknytningsteorien blev udviklet af John Bowlby³ for flere årtier siden. Teorien er i stigende grad blevet aktualiseret, da den seneste hjerneforskning viser, at kvaliteten af barnets tilknytninger har betydning for hjernens udvikling.

Alle mennesker har behov for tilknytning; og endda i en sådan grad, at vi ikke ville overleve, hvis der ikke er stabile omsorgspersoner, som umiddelbart efter fødslen tilbyder beskyttelse, omsorg og trøst. Tilknytning handler groft sagt om at blive passet på og taget sig af; og det gælder både fysisk og psykisk omsorg. Bowlby var således den første forsker, som pointerede, at kvaliteten af

³ Engelsk læge og psykoanalytiker; på grundlag af sit arbejde for WHO med hjemløse børn udviklede han banebrydende teorier om børns tilknytning og adskillelse fra moderen. Tilknytning er et livstema, som er i spil og på spil gennem hele livet.

den omsorg og kontakt barnet tilbydes, får afgørende virkning på barnets psykiske udvikling. Vi ved nu, at hjernen kan skades alvorligt grundet kontaktafsavn, og vi kan dø af mangel på kontakt. Nutidig forskning i tilknytning har vist, at børn allerede fra 12 måneders alderen udviser forskellige tilknytningsmønstre. Der eksisterer 4 forskellige former for tilknytningsmønstre, som viser forskellige strategier at tackle angst og utryghed på. Det drejer sig om følgende (Sørensen red. 2010, Høyer & Stenstrup):

- Sikker tilknytning (ca 55% af en årgang)
- Ængstelig tilknytning (ca 25 % af en årgang)
- Undgående tilknytning (ca 15% af en årgang)
- Desorganiseret tilknytning (ca 5% af en årgang).

Alle børn udvikler et dominerende tilknytningsmønster omkring 1 års alderen, og omkring 3 års alderen er tilknytningsmønsteret en integreret del af barnets personlighed. Forskningen har vist, at tilknytningsmønsteret udvikles på baggrund af barnets interpersonelle relationer. Det handler om barnets oplevelse af, hvordan det har følt og oplevet sig beskyttet i angstprovokerende situationer.

En sikker tilknytning udvikler sig gennem et omsorgsmiljø, som er domineret af indlevelse, sensitivitet og handlekraft i forhold til barnets behov for beskyttelse, trøst og kærlighed. Barnet udvikler herigennem en oplevelse af tryghed og tillid, hvor omsorgspersonen udgør en sikker base. En oplevelse som gradvis internaliseres i barnet, hvilket ses i dets måde at søge og være i kontakt på. Barnet viser glæde ved kontakt, opdagerglæde og et robust selvværd. Det har fået udviklede indre arbejdsmodeller/ neurale strukturer for at blive passet på, trøstet og elsket.

Den ængstelig tilknytning udvikles på baggrund af et omsorgsmiljø, som er domineret af ambivalens og usikkerhed i forælderrollen. Forældrene agerer ofte meget usikre i forælderrollen, hvilket hæmmer graden af sensitivitet og indlevelse i barnets behov. Ambivalens forekommer også hos forældre, der er meget uenige om barnets omsorgsbehov. Det ængstelige mønster viser sig ved, at barnet har begrænset vitalitet og initiativlyst. Det er domineret af behovet for at føle sig tryk, hvilket kan vise sig i en klæbende og besættende kontaktmåde, især til voksne (forældre og andre omsorgsgivere).

Den undgående tilknytning udvikler sig i et omsorgsmiljø, hvor forældrene ikke formår at indleve sig i og handle på barnets behov; og især ikke i angstfyldte situationer. Eksempelvis, hvis barnet ofte græder, kan det blive både verbalt og korporligt straffet. Barnets tilknytningsmønster bliver da domineret af undgåelse, især i følelsesmæssige svære situationer; hvilket skader barnets empatiudvikler og forstærker dets dybe mistillid til andre. Barnet kan udvikle en adfærd, som har de samme karakteristika som ADHD symptomer i form af impulsivitet og opmærksomhedsforstyrrelser, men det kan afhjælpes via et Marte Meo forløb. Hvis vi ikke medtænker et relationelt perspektiv på børns udvikling og trivsel, vil mange børn med tilknytningsrelaterede vanskeligheder og fravær af udviklingsstøttende kontakt være i risiko for at få en diagnose (Jørgensen 2011).

Den desorganiserede tilknytning handler om et omsorgsmiljø, der er domineret af alvorlig omsorgssvigt evt. kombineret med medfødte neurale skader eksempelvis Føtal Alkohol Syndrom. Det er ofte de børn, som (tvangs)fjernes, og desværre ofte for sent! Det er børn, som ikke har udviklet modeller for tillid, trøst, god og givende kontakt, og de pendler mellem mange indre følelsesstorme, som gør dem uforudsigelige i samspil med andre. Det er børn som grundet tidlig og

længerevarende alvorlig omsorgssvigt, er i risiko for at få neurale skader som følge af svigt og mangelfuld udviklingsstøttende kontakt.

Marte Meo metoden kan betragtes som en tilknytningsmetode, da omdrejningspunktet er at udvikle udviklingsstøttende relationer mellem mennesker. Gennem et udviklingsstøttende samspil (se senere Marte Meo principperne) kan vi ændre på børns tilknytningsmønstre, og dermed på deres generelle trivsel.

Neuroaffektiv udviklingspsykologi

Da jeg læste psykologi på Aarhus Universitet i begyndelsen af 80'erne, blev hjernen primært fremstillet som et biologisk organ med sin specifikke fysiologiske udvikling. Nu har neurobiologien påvist, at den menneskelige hjerne er indrettet til at blive formet af det miljø, den lever i (Hart (red.) 2011 a & b, Wennerberg 2011). Så hjernen skal også betragtes som et psykologisk organ. Forskning har vist, at hjernens neurale netværk udvikles på baggrund af barnets samspilserfaringer. Eksempelvis vil et barn, som tilbydes varierende og beroligende former for trøst, udvikle flere neurale netværk omkring trøst og selvberoligelse end et barn, som primært kun får tilbudt en sut. Hjernen er brugs- og samspilsbetinget, hvilket vil sige, at de neuroner som aktiveres via oplevelser og samspil, danner synaptiske forbindelser, og ved gentagne oplevelser bliver det til mentale forbindelser, neurale netværk, som får betydning for, hvordan vi oplever og mentaliserer livet, os selv og andre.

Barnets nervesystem og personlighed modnes gennem et utal af subtile afstemnings- og fejlafstemningsprocesser og glædesfyldte samvær, som udvikler og udfolder sig i barnets samspil med dets nære omsorgspersoner. Omsorgspersonernes kærlighed, indlevelse og forståelse af barnet er bestemmende for dets måde at agere på og skaber grundlag for samværs måder, der for barnet har psykisk overlevelsesværdi, og som livslangt er med til at forme menneskers personlighed. Med Harts formulering (2009, s. 34): *"Langsomt udvikler tilstande sig til personlighedstræk"*. Og da barnets overlevelse og trivsel er dybt afhængig af omsorgspersoner, der varetager reguleringen af dets tilstande og behov, sætter de dybe og varige spor i hjernens udvikling.

Derfor bliver den sunde kontakt og den udviklingsstøttende relation særlig betydningsfuld og børne- og ungdomspsykiater Søren Hertz formulerer det således (Brinkmann red. 2010, Hertz, s. 79): *"Når vi ved, at hjernen udvikler sig i kraft af det sociale samspil, så bliver det afgørende at få de psykologiske temaer i spil på måder, der fremmer lysten til socialt samspil. At spejle sig i andres bekymring, tvivl og afvisning - fremmer ikke lysten til at deltage i udviklende sociale samspil, tværtimod."* Vi skal som omsorgspersoner kontinuerligt reflektere over, hvordan vi møder mennesker, som er afhængige af vores hjælp. Er det håbefuldt, lystpræget og glædesfyldt? Er det med kritik, skældud og irettesættelser? Eller er det ignorering, stone-face og ligegyldighed. Gensvar som former selvudviklingen, hvilket illustreres i følgende case:

Ole slår sin lillebror

Ole er 4 år og har for 3 måneder siden fået en lillebror. Drengene har hver deres far, og mor bor alene med dem. Ole ser ikke sin far. Familien henvises til familiebehandling, fordi Ole har slået lillebror voldsomt med en legetøjs politistav. Mor søger læge, som efterfølgende indberetter til kommunen; og mor får tilbudt dagbehandling. Behandlingen består af samtaler og et Marte meo forløb med henblik på at se, hvordan mor er sammen med sine to drenge, og med særlig fokus på Ole. På filmen ses en alvorlig dreng, der i meget begrænset omfang søger øjenkontakt. Han søger generel ikke kontakt, men reagerer, når mor henvender sig til ham. De skal spise, og Ole sidder stille og

venter på mad. Han klapper forsigtigt på tallerknen, og mor fortæller med hårde og bestemte toner, at han skal stoppe og sidde pænt. Ole gør, som mor siger. Lidt senere rækker han ud efter smørret, og mor siger meget udsældende, at han skal vente til, hun har sagt værsgo. Ole gør, som mor siger. Da de begynder at spise, bakser Ole lidt med gafflen, han beder ikke om hjælp. Mor kigger på ham og siger bebrejdende, at han er en stor klovn og dur ikke til noget. Og sådan fortsætter situationen med ydmygelser og diskvalificering af Ole, som efter ca 5 minutter kaster både tallerken og bestik på gulvet. Han smider sig ned, banker hovedet i gulvet og græder voldsomt. Mor tager hårdt fat i ham og slæber ham ind på sit værelse. Han får med meget vrede toner at vide, at han skal blive der, til han kan opføre sig ordentligt.

Ole udviklingsbetingelser er præget af afvisning og ufølsomhed, hvilket ikke udvikler hans medfødte behov for sund kontakt og sociale samspil. Han spejler sig i oplevelsen af ikke at føle sig værdsat og elsket gennem mors udsældende sprog, toner og kritiske ansigtsmimik. Han udsættes for bastante nej-cirkler, og får ikke udviklingsstøttende anvisninger på, hvad han kan gøre. Han viser, han gerne vil samarbejde og leve op til mors krav, men de voldsomme doser af kritik overbebyrder hans nervesystem og opløser hans selvværd i et kollaps. Hans voldsomme adfærd er i virkeligheden et råb om hjælp; men afvises og misafstemmes på det groveste af mor. Her er et eksempel på frygt uden udveje, som kan føre til desorganiseret tilknytning (Wennerberg 2011).

På filmen ses det, at Ole i begrænset omfang søger øjenkontakt. Mangelfuld eller ingen øjenkontakt indikerer altid et spinkelt selvværd. Man kan sige, hans kontaktmønstre, tilknytning og hjerne er formet af begrænset tillid og tryghed, han beskytter sig ubevidst mod at kigge op på en kritiserende mor. Vi ved, at hjernen tilføres et lille strejf af dopamin (glædeshormon), når vi tilbydes smil og kærlige toner. Ligesom vi ved, at skældud og kritik udløser kortisol, som er et stresshormon (Gerhardt 2004). Den "kortisolsmerte", som rammer Ole, når han ser det vrede ansigt og hører hendes kritiserende toner, bliver mindre, når han undgår øjenkontakt. Så hører han kun mor, men ser hende ikke. Mor skal have udviklet et langt mere udviklingsstøttende samspilmønster. De mistrives begge, og har behov for hjælp til et bedre samspil. I Marte Meo metoden er det samspillet, som er klienten/patienten, hvor det primære formål er at optimere barnets/brugerens udviklingsbetingelser og livskvalitet.

Spædbarnsdikteret adfærd og udviklingsstøttende samspil

Metoden er udviklet på baggrund af mikroanalytiske studier af samspillet i det velfungerende forældre-spædbarn samspil. Med bogen *The first relationship: Infant and mother* (1977) dokumenterede Stern, at voksne og større børn kommunikerer med spædbarnet på en særlig udviklingsstøttende måde, også af Stern kaldet spædbarnsdikteret adfærd.

Det vil sige, at forældrene behandler og taler med barnet på en måde, som er domineret af ligeværdighed, gensidighed og kærlig bekræftelse. En samspilsmåde, som generelt fremmer sund udvikling og trivsel.

Maria Aarts har operationaliseret denne særlige kommunikationsform, så den gennem videooptagelser af samspil kan observeres, konkretiseres og analyseres.

I Marte meo regi kaldes det for udviklingsstøttende samspil, som kan associeres til det anerkendende samspil. Den særlige Marte Meo terminologi er begrundet i, at metoden er specifikt udviklet til anvendelse af videooptagelser som observationsredskab og analysegrundlag af kontakt og samspil.

Videoptagelser gør det muligt at se samspillet i alle dets detaljer, både det verbale og non-verbale, og er således et nødvendigt hjælperedskab i observation og analyse af barnets ressourcer og udviklingsbehov og den voksnes anvendelse af udviklingsstøttende kommunikationspotentialer.

Princippet vil kort blive uddybet i det følgende, og ønskes der et dybere teoretisk kendskab til metodens principper, anbefales de efterhånden flere grundbøger om metoden.⁴

Gennem videoptagelser af samspil er det muligt at observere og analysere omsorgspersonens udviklingsstøttende kommunikationsprincipper. Vi kan med andre ord gennem Marte Meo principperne og deres implementering i praksis nærmest kvalitetssikre kontakten. Når vi nu ved, at kontakt og samspil former både hjerne, tilknytning og sund trivsel, burde vi indføre en sund kontaktgaranti, en garanti som mere end andre metoder og tilgange vil inkludere trivsel og ekskludere /reducere mistrivsel. Der er mange sundhedsfremmende og samfundsøkonomiske gevinster ved, at vi i langt større udstrækning prioriterer kontaktens betydning for mennesker uanset alder, køn og diagnose. At tilbyde børn en udviklingsstøttende kontakt er ultimativt den mest optimale og effektive måde at inkludere på. I det følgende vil jeg præsentere Marte Meo principperne og kort uddybe, hvad de styrker i samspillet.

Marte meo principperne

Videoptagelser af samspil mellem velfungerende forældre og spædbarn viser et dominerende samspilmønster, hvor forældrene **følger og benævner barnets initiativ** og **positivt bekræfter** barnet. Forældrene **benævner egne initiativer** og fordyber sig i **turtagning** omkring imitative samspil. Og endelig sørger forældrene for en **afstemt følelsesmæssig atmosfære** og **strukturerer opgaven** på en måde, så det giver kærlig mening for barnet.

Indenfor de seneste år har hjerneforskningen tilført os flere informationer om kontaktens betydning, og nu anbefales kærlige relationer som den mest effektive og virksomme behandling af mennesker, der er traumatiserede, omsorgssvigtede, udsatte og mistrives.

Den internationalt anerkendte børnepsykiater og forsker i omsorgssvigt Bruce Perry argumenterer for, at den mest effektive terapi er kærlighed mellem mennesker, og han anbefaler både i det forebyggende og behandlende arbejde, at vi begynder at bruge den kærlige kontakt som en helende og lindrende kraft i menneskers liv. Perry fremlægger nyskabende metoder til at lindre traumatiske menneskers smerte og hjælpe dem til at få et velfungerende liv. Hans ultimative "medicin" er kærlighed. Han begrundet det med følgende (2011, s. 271): *"Traumatiserede børn har typisk overaktive stressrespons, og som vi har set, kan det gøre dem aggressive, impulsive og krævende. Disse børn er vanskelige, de bliver let ophidsede og er svære at berolige, de overreager måske på selv den mindste nye ting eller forandring, og de er ofte ikke i stand til at tænke sig om, før de handler. Før de kan opnå nogen som helst form for varig forandring i denne adfærd, må de føle sig trygge og elskede. Desværre har mange af de eksisterende behandlingstilbud og andre tiltag rettet mod disse børn fået vendt tingene på hovedet: De bygger på straf og håber at lokke børnene til at opføre sig godt ved kun at genetablere kærlighed og tryghed, hvis børnene begynder at opføre sig "bedre". Selv om den slags fremgangsmåder måske midlertidigt kan true børn til at gøre, hvad de voksne ønsker, kan de ikke skabe den langsigtede, indre motivation, som på længere sigt vil hjælpe dem med at opnå bedre selvbeherskelse og blive mere kærlige over for andre"*. Perry

⁴ *Ser man det* og *Marte meo metodens teori og praksis* af Jytte Birk Sørensen, *Marte meo i praksis* af Pernille Roug, *Marte meo – samspil og udvikling* af Monica Hedenbro & Ingegerd Wirtberg., *Støt mestring – bryd mønstre* af Jytte Birk Sørensen.

opfordrer til, at vi erkender at straf, afsavn og tvang kun udsætter mennesker for fornyet traumatisering og forværrer deres udviklingsbetingelser. Fonagy-gruppen, som forsker i hjerne og tilknytning bekræfter antagelsen om kærlighedens betydning for både den sunde udvikling og som en terapeutisk grundindstilling. De formulerer det således (Allen, Fonagy, Bateman, 2010, s.115): *"Pædagogik kræver kort sagt en menneskekærlig spædbarnsorienteret omsorgsperson"*⁵, - egen-skaber som udvikler en kærlig tilknytningsrelation, en sund hjerne og et sikkert tilknyttet barn. Marte Meo principperne kan således karakteriseres som både en samspilsmetode til at forebygge og udvikle sunde hjerner og kærlige relationer, og som en behandlingsmetode i forhold til traumatiserede og omsorgssvigtede mennesker. Principperne hedder følgende:

- Følge barnets initiativ
- Følge ved at benævne barnets initiativ
- Positiv bekræfte
- Turtagning
- Benævne egne initiativer (om at lære at kende)
- Positiv ledelse: Stemning, struktur og inddragelse af barnets perspektiv.

Om at følge barnets initiativ

Mennesket er et intentionelt væsen, som allerede fra fødslen reagerer meningsfuldt og intentionelt i kontakten.

At følge barnets initiativ er altafgørende for et udviklingsstøttende samspil, og princippet skal betragtes som et resultat af det "nye" spædbarnsparadigme, som jo har påvist, at menneskebarnet er hypersocialt, har intentioner og kommunikerer.

Barnets initiativer formidler altid udviklingsniveau og udviklingsbehov, og i Marte Meo regi er det særligt barnets socioemotionelle kompetencer, der er i fokus. De socioemotionelle kompetencer eller mangel på samme giver væsentlige informationer om barnets livsmod, tillid, vitalitet, selv-værd, socialitet, intersubjektivitet, selvstændighed, samarbejds- og koncentrationsevne, lege- og læringslyst, sproglige kompetencer samt generelle trivsel. (Stern 2000, Sørensen 2007, 2010)⁶.

Mennesket kan som udgangspunkt kommunikere fire former for initiativer, som på hver sin måde afspejler vitale informationer om dets individualitet, socioemotionelle kompetencer, kontakt- og tilknytningserfaringer og udviklingsbehov.

Mennesker kan tage:

- Handleinitiativer, som udtrykkes gennem gøren. Mennesker kan tage handleinitiativer, som viser noget om den konkrete observerbare adfærd, som f.eks. at dreje ansigtet væk eller lukke øjnene i, klø sig på næsen. Når vi har fokus på handleinitiativerne, relaterer vi os til ydersiden og gøren. Vi ser mennesker udefra.

⁵ Marte Meo principperne er som skrevet operationaliseret ud fra Daniel Sterns (1977) begreb: spædbarnsdikteret adfærd, som dokumenterer, hvad en menneskekærlig spædbarnsdikteret omsorgsmåde består af.

⁶ Jeg har udviklet en Trivsellineal, som præsenteres og uddybes i Mønsterbrud i Opbrud (2010).

- Følelses- og tilstandsinitiativer, som udtrykkes gennem væren. Menneskers følelses- og tilstandsinitiativer kommunikerer indersiden og væren. Vi kan smile, grine, græde, gabe, nynne, rase mm, som giver informationer om, hvordan vi aktuelt har det. Når vi har fokus på følelser og tilstande, ser vi mennesker indefra.
- Verbale initiativer, som udtrykkes gennem vokaliseringer og sprog. Menneskers verbale initiativer starter med lyde, pludren, gråd og grin, og udvikler sig gradvis til sprog, hvor igennem mennesker mentaliserer forståelse af sig selv, af andre og omverdenen. Når vi relaterer os til menneskers verbale initiativer, er det primært de kognitive kompetencer, vi har fokus på.
- Opmærksomhedsinitiativer, som udtrykkes gennem vores opmærksomhedsfokus i nuet. Menneskers opmærksomhed viser, hvad det er optaget af at udforske. Når vi har fokus på opmærksomhedsinitiativer, relaterer vi os til den andens perspektiver og livsytringer.

Samtlige initiativformer er observerbare og ses i dets mangfoldighed gennem brug af videooptagelser. Initiativerne formidler altid informationer om det særlige menneskelige hos hin enkelte (Stern 2000,2004,2010).

Når vi følger initiativ, betragtes barnet som et ligeværdigt subjekt i samspillet, hvorigennem vi udvikler kendskabet til det særlige barn og gør det betydningsfuldt og værdsat. Ligesom vi møder barnet på dets udviklingsniveau og tempo.

Jeg har set mange samspil, som har overbevist mig om betydningen af at blive oplevet og behandlet som et subjekt. Uanset alder og diagnose bliver vi sårede, vrede, afvisende, apatiske, når vi er i relationer, som ikke behandler os menneskeligt, altså som et subjekt. En reaktion, som er indlysende, nu da vi ved, at behovet for udviklingsstøttende kontakt er udviklingsprocessens basale psykologiske ilt. Menneskelighed udvikler og udvirker menneskelighed.

Måder at følge initiativ på

Følge ved at vente, imitere, kigge på, svare, handle, nikke, dele fælles opmærksomhed og spørge.

At følge barnets initiativ udvikler og styrker følgende kompetencer

- Individualiteten og den enkeltes egne udviklingsbestræbelser (*ved egen kraft*)
- Selvværd defineret som oplevelsen af en generel værdsættelse af både væren og gøren
- Selvstændighed defineret som oplevelsen af at have indflydelse og blive inddraget.
- Socialitet defineret som oplevelsen af at blive mødt, taget alvorligt og inddraget i det sociale fællesskab, hvilket styrker intersubjektiviteten
- Vitalitet, mod og lyst til udfordringer
- Styrker barnets nærmeste udviklingszone og vi undgår over- og understimulering
- Styrker empati- og mentaliseringsprocesser
- Styrker oplevelsen af at være betydningsfuld og have indflydelse på egen livssituation
- Udvikler og udvider kendskabet til barnet, som faciliterer nære følelsesmæssige bånd mellem barnet og dets omsorgspersoner.

Om at følge og benævne barnets initiativ

Når omsorgspersonen følger barnets initiativer ved at benævne dets handlinger, følelser, tilstande og opmærksomhed, udvikles og styrkes barnets jeg-sprog, selvværd og selvregistrering. Sproget udvikles optimalt, når barnets oplevelser benævnes i nuet, da nu-øjeblikke har stor forandrings- og udviklingskraft (Stern 2004). Eksempelvis når barnet spiser en leverpostejsmad, og pædagogen følger initiativ ved at benævne: "Du kan godt lide leverpostejsmadder, du er da bare sulten!" Barnet får her ord for sin oplevelse, samtidig med det kan sans og føle oplevelsen af at spise en leverpostejsmad, hvilket af Stern betragtes som særlig sprogdudviklende og sprogstimulerende, da barnet både smager, lugter, ser, rører og får ord for oplevelsen, og ikke mindst bliver det en kærlig delt oplevelse med en omsorgsperson. Hvilket illustreres i følgende case:

Pædagogen kilder og leger med Søren på 2 år. Søren sprutter af glæde og liv. Hun klapper ham på ryggen og siger med varme toner: "Åh ja det er din ryg, hvor er den fin, den ryg. Nu kilder jeg din ryg, åh hvor ryggen den griner og ryster. Ja du kan lide at blive klappet og kildet på ryggen. Du griner over hele femøren". Søren fortsætter med at hvine af fryd og gentager flere gange "ryg, ja."

Søren lærer her noget om sin krop, og samtidig får han ord for oplevelsen, som styrker ham i at registrere sit kropsselv, der på sigt gør det muligt at kontrollere, regulere og verbalisere sine kropslige og handle-mæssige erfaringer til andre.

Når pædagogen følger ved at benævne Sørens følelser og tilstande, får han koblet sine følelses-mæssige oplevelser sammen med ord for følelser og tilstande, som styrker hans følelses-mæssige selvregistrering, impuls kontrol, og empatiudviklingen.

Børn fødes med et veludviklet følelsesberedskab, men har af naturlige grunde ikke begreber for følelser og tilstande. Men netop ved at få koblet disse oplevelser sammen med adækvate udtryk for følelsen, internaliserer Søren gradvis ord for sine følelser.

Denne proces er sammen med den almindelige modning medvirkende til, at børn med et veludviklet jeg-sprog i 4-5 års alderen ikke behøver at ty til impulsiv adfærd og voldsomme handlinger, når de oplever frustrationer af forskellige slags. De har fået erfaringer med at mærke og regulere deres følelser, som de nu kan italesætte og dele i samspil.

Tilsvarende findes der børn i samme aldersgruppe, som pga begrænset jeg-sprog både bider, sparke, slår og bliver voldsomt impulsive, når de oplever frustrationer. Det er ofte forårsaget af manglende erfaringer med at dele og italesætte følelser.

Børn bliver stadig skammet ud eller afvist, når de har svært ved at kontrollere indre tilstande. En foranstaltning, som blot vil forværre den manglende impuls kontrol og empatiudviklingen.

Når omsorgspersoner følger ved at benævne barnets initiativer udvikles og styrkes følgende:

- Koncentration og opmærksomhed
- Selvregistrering og selvregulering
- Ord for sig selv, andre og verden
- Samt de øvrige udviklingsstøttere, når barnets initiativer følges.

Om at positiv bekræfte

Måden eller snarere måderne barnets initiativer bliver positivt bekræftet på, får afgørende betydning for barnets potentialer for at leve, elske og lære. Vor sociale natur fordrer et gensvar fra betydningsfulde andre, og de gensvar bliver selvudviklingens psykologiske ilt.

Et samspil er defineret ved en afsender-initiativtager og en modtager-respondent.

I Marte meo terminologi kaldes reaktionen på initiativet en bekræftelse, og et udviklingsstøttende samspil vil være domineret af positive bekræftelser.

Positive bekræftelser kan metaforisk betegnes som psykologiske vækstfremmere.

Måder at positiv bekræfte på

Positiv bekræftelse har en særlig adfærdsregulerende funktion, og ikke mindst på barnets selvagtelse og selvværd, da det udvikles gennem andres reaktioner på selvets initiativer. De adfærdsformer og de måder, vi positiv bekræfter på, er individuelle, og fortæller implicit noget om egne værdier og holdninger. Vi kan rose, beundre, forstørre, give kærlig berøring og meget andet. Det er på alle måder lærerigt at videooptage samspilssituationer og efterfølgende observere, analysere og reflektere over, hvordan børnene bekræftes, hvad der bekræftes og i hvilket omfang de bliver:

- Positiv bekræftet (giver kraft til oplevelsen)
- Ikke bekræftet (ignorerer)
- Negativ bekræftet (skældud og kritik).

Positiv bekræftelser styrker følgende kompetencer

- Selvværd, selvfølelse og selvtillid i det barnet oplever sig set og tilføres positiv betydning
- Udvikler tryghed og tillid til mennesker og verden, da det gennem den andens positive opmærksomhed oplever sig anerkendt
- Selvstændighed og mestring fordi barnet opmuntres i sin livsudfoldelse, hvilket i sig selv motiverer til at tage flere initiativer. Succes avler succes.
- Socialitet og samarbejdskompetencer grundet erfaringer med, at mennesker positiv bekræfter og opmuntrer hinanden
- Fremmer oplevelsen af at føle sig som et kompetent og anerkendt menneske grundet et erfaringsgrundlag med positive bekræftelser, som fremmer ønsket adfærd. Adfærdsmodeller udvikles kvalitativt bedre i et miljø, der tilbyder anvisninger på, hvad barnet **kan gøre** fremfor irettesættelser for, hvad barnet **ikke skal gøre**. Irettesættelser er altid orienteret mod fortidige hændelser, hvor anvisninger er orienteret mod nuet eller fremtidige muligheder.

Om at benævne egne initiativer

Når omsorgspersonen benævner egne initiativer, kan det gøres på to måder:

- At lære at kende i form af fortællinger om, hvad omsorgspersonen værdsætter, kan lide og ikke lide, hvor barnet lærer omsorgspersonens værdier og holdninger at kende. Det er måden, hvorpå vi bliver autoritative voksne. Når omsorgspersonen benævner egne initiativer

ver, styrkes barnets oplevelse af at være sammen med åbenhjertelige voksne, som kommunikerer egne intentioner og ønsker ud, eksempelvis: "Jeg har glædet mig til at se jer". Det skaber tillid og tryghed, og styrker barnets egen selvformidling, som udvikler sig til dialogiske processer, hvorpå båndene til hinanden flettes sammen og intimiteten styrkes.

- En måde at strukturere på, hvor omsorgspersonen benævner, hvad hun/han foretager sig i nuet. Eksempelvis: "Jeg tørrer dig lige om munden" "Jeg vil gerne have I sætter jer ned." På den måde bliver omsorgspersonen forudsigelig og tryghedsskabende, idet børnene kontinuerlig informeres om, hvad omsorgspersonen foretager sig.

Benævnelse af egne initiativer i nuet styrker følgende kompetencer:

- Når barnet får benævnelser i nuet styrkes opmærksomhed, koncentration og sprog. Vi skal høre sproget for selv gradvis at kunne mestre det.
- Ved at benævne egne handlinger skaber omsorgspersonen forudsigelighed, hvilket fremmer oplevelsen af tryghed og tillid. Tryghed og tillid er fundamentet for at kunne samarbejde
- Når omsorgspersonen benævner egne tanker, følelser og oplevelser udvikles barnets evne til decentrering, hvilket vil sige evnen til at se på sig selv og andre ud fra deres perspektiver
- At mennesker er kommunikerende og nærværende.

Om at turtage

Turtagning handler om at skiftes til at være givende og modtagende i samspillet og indebærer, at vi følger og venter på hinanden. Det kan være i det helt spæde imitative samspil, hvor forældre og spædbarn fordyber sig i lyde, ansigtsudtryk mm. Turtagninger der så senere udvikler sig til dialoger, hvor vi gennem meningsudvekslinger lærer hinanden at kende. Der er to former for turtagning. Den ene er orienteret mod grupper og gruppedynamik, og den anden omkring fordybelse indenfor et emne.

Turtagning i grupper

Turtagninger i grupper fokuserer på fordelingen af opmærksomhed. Hvem melder ind, og hvem sidder passivt tilbage? Hvilke formelle og uformelle spilleregler gør sig gældende i gruppen? Hvem har ledelse, og hvem bliver ledet? Hvem får opmærksomhed, hvem får ikke? Hvilken form for opmærksomhed gives den enkelte?

I omsorgs- og læringssituationer er det omsorgspersonen/læreren, der formelt set har ledelsen til at fordele og styre opmærksomhedsprocesserne i gruppen, hvilket bla kan ske ved at bruge navn.

Læreren siger: " Nu er det Signes tur, så kommer du, Jan".

Så er eleverne personligt orienteret om lærerens forventninger til dem.

Det er omsorgspersonens ansvar at tilgodese de demokratiske spille regler, som sikrer alle i gruppen får indflydelse og opmærksomhed. Det er vigtigt at være opmærksom på, at de stille og mere passive også har meninger og oplevelser; men de har måske ikke erfaringer med at få opmærksomhed, blive set og dele oplevelser med andre. Det er et fundamentalt menneskeligt behov at opleve gensidighed.

Turtagning omkring et emne

Turtagning kan også foregå mellem to eller flere, hvor der handler om at fordybe sig i at udvikle kendskab til hinanden eller i et tema. At tage ture omkring et emne udvikler og styrker kendskabet til den anden, øger selvindsigt, koncentration og de reflekssive kompetencer. Barnets oplevelse kan beskrives som en erfaring med, at når du reagerer på mig, bliver jeg betydningsfuld for dig. Den, der oplever mig som betydningsfuld, bliver også betydningsfuld for mig.

Turtagning styrker følgende kompetencer

- Gennem turtagning møder vi andres perspektiver, hvilket fremmer decentreringen
- Ved at turtagne øges trygheden og tilliden i gruppen, idet alle inddrages
- Ved at turtagne øges opmærksomheden, koncentrationsevnen og refleksionen
- Ved at turtagne fremmes evnen til at være nærværende og aktivt lyttende i samspil
- Ved at turtagne fordeles omfanget af opmærksomhed på en måde, så alle får mulighed for at være givende og modtagende i samspillet
- Ved at turtagne styrkes forhandlingsevner og demokratiske samværsformer
- Ved at turtagne styrkes tolerance og accept af forskelligheder og venskaber udvikles
- Ved at turtagne styrkes sociale kompetencer eks. ansvarlighed, empati og engagement
- Ved at turtagne styrkes de positive tilknytninger mellem mennesker, og fremmer positive forventninger til samspil
- Ved at turtagne styrkes gensidigheden og intersubjektiviteten.

Om positiv ledelse

Positiv ledelse handler om måden, hvorpå omsorgspersonen regulerer og udvikler barnets adfærds- og samarbejdsmodeller og mestringsstrategier.

Det er omsorgspersonens opgave at yde omsorg, guide og vejlede i **skal- situationer**. I Marte Meo terminologi kaldes det principperne om positiv ledelse i de strukturerede situationer. Positiv ledelse er i sin grundform empatisk og inddragende, men fordrer desuden en tydelig og synlig ledelsesstruktur.

Gennem positiv ledelse er det muligt at observere og analysere om, og hvordan omsorgspersonen udøver ledelse på udviklingsstøttende måde. Hvordan får vi barnet til at samarbejde om en opgave? Hvordan støtter vi mestring og kompetenceudvikling?

Positiv ledelse indeholder tre elementer

1. At skabe en tryk og følelsesmæssige stemning.
2. Strukturere opgaven så den matcher barnets udviklingsniveau

3. Skabe en rytme af kontakt og opgave. Kontakt udvikles ved at følge, benævne, positiv bekræfte barnets initiativer og udøve turtagning, altså de øvrige principper.

Den følelsesmæssige stemning og kontakt

Mennesket er som udgangspunkt nysgerrige, legesyge og fyldt med vitalitet og har tydelige præferencer for smil og glæde. Vi ved fra undersøgelser, at den voksnes autenticitet og glæde er værdifulde ingredienser i lærings- og udviklingsprocesser.

I opgaveprægede situationer er det omsorgspersonen, der har ansvaret for den følelsesmæssige stemning, og er som sådan forpligtet på at tilvejebringe et trygt følelsesklima, hvor der er fokus på både kontakten og opgaven.

I Marte meo siger vi først kontakt - så opgave. Såfremt det primært er opgaven, som dominerer, bliver barnet objektgjort. Samspelet skal være præget af en rytme, hvor der er fokus på både kontakt og opgave.

Måder at strukturere opgave og mestring på

Graden af struktur skal altid matche barnets udviklingsniveau. Struktur er ikke en pædagogisk metode, men handler om måden, hvorpå omsorgspersonen tilrettelægger opgaven, så barnet støttes optimalt i mestring og inddragelse.

Struktur gennem benævnelser og toneleje:

- Benævner hvad der skal ske
- Benævner hvad barnet skal
- Benævner egne initiativer
- Tydelig start og slut toner
- Anvender ja-cirkler ved at bekræfte ønsket adfærd
- Har fokus på, hvad barnet kan gøre
- Inddragelse af barnet afstemt i forhold til udviklingsniveau.

Det er vigtigt at kende forskel på at benævne og at spørge. Når vi spørger, inviterer vi til meningsudvekslinger og medindflydelse; når vi benævner, skaber vi forudsigelighed og tager ansvaret for, hvad der skal ske og hvordan.

Positiv ledelse styrker følgende kompetencer

- Udvikler samarbejds-, lærings- og adfærdsmodeller
- Tydeliggør rolle og opgavefordelingen
- Udvikler forhandlingsevner og demokratiske principper for menneskelig samhandlen
- Respekt og anerkendelse integreres som en relationsmåde
- Forankring i muligheder fremfor begrænsninger
- Forankring i nutid og fremtid fremfor fortid
- Fremmer kompetenceudviklingen generelt
- Inddragelse fremmer mestringsstrategier og ansvarsfølelse
- Fremmer håb og optimisme om egne udviklingsbestrebelse og mestringsmuligheder
- Se i øvrigt de øvrige Marte meo principper

Marte Meo i praksis

Det er muligt ved hjælp af ca 5 minutters videooptagelse af samspil mellem børn og voksne (barn og voksen) at få et dybere indblik i, hvilket initiativer vi responderer på hos barnet. Fremmer vi alle barnets sider, eller er vi mest fokuserede på det verbale ved hjælp af udspørgen mm? De gensvar barnet får på dets initiativer får afgørende indvirkning på dets trivsel og selvudvikling. Der kan filmes en optagelse af spisning i institutionen, og dermed gives der mulighed for at lave detaljerede observationer og analyser af følgende:

- Fordelingen af opmærksomhed på børnegruppen. Hvem henvender de voksne sig til? Hvem får tilbudt kontakt og hvad styrer kontakten? Det viser sig tit, at kontaktstærke børn oftest er dem, der får mest udviklingsstøttende kontakt. At de der besidder mest selvværd og sproglige kompetencer oftest får mest kontakt.
- Sociale relationer børnene i mellem, hvor vi får informationer om, hvem der søger hvem. Det ses gennem kontaktinitiativer, verbale ytringer, imitative samspil, øjenkontakt og glæde ved samvær. Eksempelvis den 4-årige meget pølseglade Lars, som ser hans sidekammerat også har spegepølse på sin mad, hvorefter Lars spontant udbryder, mens han kigger smilende på sidemanden: "Du må komme med mig hjem." (Følelse af samhørighed og gensidighed). Det skaber rum for udvikling af venskaber og fællesskaber. Vi får tydelige informationer om, hvem er de populære, hvem er de lidt ængstelige og hvem er isolerede fra fællesskabet? Informationer som kan hjælpe til med at fremme inklusion og forhindre eksklusion.
- De voksne som rollemodeller og anvendelse af mestringsfremmende kommunikation. Vore spejlneuroner betyder, at vi kontinuerlig spejler hinandens adfærd, derfor bliver den voksne rollemodel for udvikling af adfærdsmodeller. Vi kopierer kontinuerlig andres adfærd. Man kan desværre stadig observere pædagogisk personale, som er stærkt styrende både i forhold til, hvilken mad, der skal spises først, om man må spise kødpølsen før rugbrødet og endelig, hvordan spisningen konkret skal foregå. Flere steder er observeret, at barnet skal tage en bid, stille maden tilbage på tallerknen, tygge på maden, endelig ikke snakke, og når maden i munden er sunket, må maden atter tages i hånden og føres op til munden. Hvis de voksne så selv sidder med maden i hånden, mens de tygger og synker, bliver de uklare som rollemodeller. Vi skal spise på den måde, som vi ønsker børnene skal tage model af. Om vi gør det, vil videoen kunne bekræfte eller afkræfte!
- Videoen vil også vise, hvordan vi kommunikerer med børnene under spisningen. Har vi primært fokus på nej-cirkler i form nej, hold nu op, sid stille, lad være mm, eller anvender vi ja-cirkler, hvor vi forstørrer det der lykkes og giver anvisninger efter behov for støtte? Hvordan er stemningen? Stemning kan iagttages i mimik og toner og har vital betydning for børns tryghed, vitalitet og kreativitet. Børn udvikler sig bedst i en atmosfære domineret af varme og glæde ved samvær. Hvilke informationer får børnene af de voksne under spisningen?

Omsorgspersoner har to forskellige roller – at lede og at følge

Vi ved, at barnet ideelt set bør have to forskellige former for udviklingsrum; et udviklingsrum, hvor det bliver **fulgt** og et udviklingsrum, hvor det bliver **ledt**. Det vil sige, at omsorgspersonerne

har to forskellige roller, som er kontekstafhængige. I Marte Meo anses barnets leg for at være et udviklingsrum, hvor den voksne primært skal følge, benævne og positiv bekræfte, så barnet opmuntres til at lege ud fra egne ideer. Det vil sige samspil på barnets præmisser. I Marte meo kaldes det for **ustrukturerede situationer**.

Når barnet skal udvikle nye adfærdsmodeller og kompetencer, og skal indgå i samarbejds- og krav-situationer, hvor samspillet er orienteret mod en veldefineret opgave, en skal-situation, kaldes det for en **struktureret situation**. Her handler det om, hvordan omsorgspersonen udøver positiv ledelse. Det kan være undervisning, lektielæsning, spisning, personlig hygiejne, oprydning mm.. Samspilsanalyser skal helst baseres på videooptagelser af begge situationer, for netop at give et indblik i den voksnes udviklingsstøttende kompetencer **for at lede og følge**.

Marte Meo metodens metodik

Undersøgelser og udredninger tager typisk afsæt i 5 på hinanden følgende faser:

1. Observation af problemfeltet
2. Analyse af problemfeltet
3. Vurdering af foranstaltninger i forhold til problemfeltet
4. Iværksættelse af foranstaltning
5. Evaluering af foranstaltningen og effekten.

De samme faser indgår i Marte meo metodens metodik.

1. Observationsgrundlaget er videooptagelsen, hvor samspillet i detaljen observeres ud fra 1: Hvem tager initiativ og 2: hvordan responderes, der på initiativet. Også kaldet **interaktionsanalyse**.
2. Marte Meo principperne er metodens analyseredskaber, hvor omsorgspersonernes samspil med børnene analyseres, og der udarbejdes en udviklingsprofil af barnet/børnene med fokus på de socioemotionelle kompetencer. Også kaldet **Marte Meo analysen**
3. Med afsæt i barnets udviklingsbehov udvælges et konkret arbejds punkt, altid et Marte meo princip, som omsorgspersonen skal øve sig mere bevidst på i samspillet med barnet. Arbejds punktet vil tage afsæt i et Marte Meo princip, som omsorgspersonen mestrer om end i mindre grad. Der udarbejdes en **prioriteret arbejdsliste** bestående af udvalgte Marte Meo principper, som det vurderes skal implementeres i samspillet med henblik på at optimere udvikling og trivsel. Der arbejdes altid kun men et arbejds punkt af gangen.
4. Omsorgspersonen får **tilbage melding**, hvor **udvalgte mestringsklip** fra videooptagelsen anvendes som interventionsmetode. Omsorgspersonen ser sig selv som rollemodel for det arbejds punkt, der skal optimeres i samspillet.
5. Efter 8-14 dage laves en ny videooptagelse, hvor samspillet evalueres i forhold til anvendelsen af arbejds punktet, i hvilket omfang i forhold til forrige videooptagelse samt hvilken effekt der ses og høres på barnets udviklingsbehov. Også kaldet **Marte Meo effektanalyse**. Effektanalysen gør det muligt kontinuerligt at følge og evaluere udviklingen, og udvælge

adækvate mestringsklip. Forløbet afsluttes, når samspillet er domineret af at være udviklingsstøttende.

Marte Meo i praksis

Anna er 5 år, og går i børnehave. Annas mor døde, da hun var 3 år og faderen har hun ingen kontakt med. Anna boede sammen med sin mor og mormor indtil moderens død. Nu bor hun sammen med sin noget helbredssvækkede mormor. Personalet i børnehaven er meget bekymret for Annas udvikling og skoleparathed. De oplever hende umoden og barnlig. Hun beskrives som klæbende i forhold til de voksne, især til pædagogen Jane. Vil helst sidde hos Jane konstant. Hun græder opgivende, når Jane afviser hendes klæbende kontakt og bliver aggressiv ved irettesættelser. Anna har ingen veninder, men savner det meget. Jane vil gerne arbejde med at udvikle Annas selvværd og tryghed.

Videoptagelsen

Videoptagelserne er baseret på helt almindelige hverdagssituationer. Det er situationer, som vi har adskillige erfaringer med, hvorved de er blevet rutinerede. Det er måden, vi er sammen på, også kaldet tavs relationel viden (2004).

Der bliver optaget et samspil, hvor Jane og Anna er sammen med to andre piger. Der skal bygges et dukkehus. På filmen ses, det at Anna stort set kun henvender sig til Jane, hun blander sig fysisk, hun slår ud med armen, hvis de andre piger søger Jane. Anna vil bestemme, hvordan huset skal indrettes og gradvis trækker de to andre piger sig ud af legen. Anna kun er sammen med Jane. Her overlader hun indretningen til Jane. Det er en ustruktureret situation, hvor analysen vil centrere sig om, hvordan Jane følger, benævner og bekræfter Annas initiativer i legen, samt hvilke initiativer Anna tager, da det vil vise hendes kompetencer og udviklingsbehov. Endvidere videooptages en struktureret situation, hvor Jane og Anna spiser frokost sammen med andre børn og 1 pædagogmedhjælper. Jane henvender sig i begrænset omfang til Anna, og Anna sidder og spiser, ser trist og ensom ud. Her drejer analysen sig om, hvordan Jane udøver positiv ledelse i forhold til Anna, og hvordan Anna følger Jane.

Marte Meo analyse af samspillet

Jane kan:	Jane skal udvikle:
<ul style="list-style-type: none">• Har tydelig markering af start• Kan følge et verbalt initiativ• Kan spørge ind til Annas fysiske oplevelser• Kan organisere turtagning• Kan i begrænset omfang anvende empatiske toner• Kan følge handleinitiativer• Kan overlade styringen til Anna og følge i leg• Kigger på Anna, når hun taler til hende	<ul style="list-style-type: none">• Mere vitalitet og glæde i samspillet• Mere nuancerede toner og mimik• Følge Annas initiativer ved at være opmærksom på, se og benævne hendes væren og gøren• Tage ture omkring Anna og de andre piger• Positiv bekræfte Annas initiativer• Skal forstørre Annas succeser• Skal benævne egne initiativer

Anna kan:	Anna skal støttes i:
<ul style="list-style-type: none"> • Kigger på Jane ved tiltale og ved henvendelse til Jane. • Vil gerne have kontakt • Søger øjenkontakt i begrænset omfang • Foretrækker voksne fremfor jævnaldrende • Viser positive følelser • Kan anvende Jane som en støtte og vejleder for vanskelige situationer = hun repræsenterer positive forventninger til voksne • Har nuancerede toner • Kan smile (afdæmpet) • Vil gerne inddrage Jane i legen = sociale kompetencer • Har begrænsede legeideer og fantasi • Kan koncentrere sig og forfølge en legeide • Kan i begrænset omfang fortælle om sig selv • Vil gerne involvere Jane i sine oplevelser 	<ul style="list-style-type: none"> • At voksne er forudsigelige og emotionel engageret i hende • Blive mere selvrefererende, idet hun orienterer sig mere i forhold til omverdenen end i forhold til sig selv • Skal støttes i selvregistrering, selvværd og selvstændighed • Hun skal støttes i fortsat at have oplevelsen af, at voksne kan skabe tryghed, nærvær og støtte for Annas livsudfoldelse • Skal støttes i oplevelsen af, at hun er betydningsfuld og elskelig • Skal bekræftes i, at det er rart at være sammen med hende, og at hun ikke skal gøre sig fortjent for at få kontakt • Skal støttes i leg med jævnaldrende og udvikle sine sociale kompetencer • Skal styrkes i at tåle frustration • Skal have ord for sine følelser og tilstande, jeg-sprog • Styrkes i mere vitalitet og glæde ved sig selv og livet

Prioriteret arbejdsliste:

- 1: Følge initiativer ved at være opmærksom på, se og benævne Anna
- 2: Benævne Annas følelser og tilstande
- 3: Positiv bekræfte Annas initiativer.
- 4: Benævne egne initiativer.
- 5: Skabe en følelsesmæssig og vitalitetspræget stemning.

Første arbejds punkt:

At være opmærksom på, se og benævne Annas initiativer.

Når Jane skal være opmærksom på at se og benævne Annas initiativer, vil Annas ængstelige tilknytningsmønster og grundlæggende utryghed blive afløst, så Anna oplever sig mere betydningsfuld og værdsat. Anna har prøvet at miste sin mor, så hendes klæbende kontaktform, udtrykker et savn om nærhed og angst for atter at miste. Ved at følge Anna, vil Jane lære Anna at kende på en mere inderlig måde. Når Jane benævner Annas handlinger, følelser og opmærksomhed styrker hun Annas sprog, både ordforråd og jeg-sprog. Sprog er en vigtig legekompentence, da al rolleleg består af forhandlinger. Anna har brug hjælp til at tåle frustration, hvilket udvikles ved at følge og benævne Annas følelser i nuet. På den måde lærer Anna at registrere, regulere, udvikle ord for følelser og ikke mindst, at følelser kan deles. Anna oplever sig følt og forstået af Jane. Hendes selvværd

vil udvikle sig, så hun kan bruge sin udviklingsenergi på egne udviklings- og trivselsprocesser, fremfor overvågning og kontrol af den ydre verden.

Jane filmes 5 gange i alt, hvor hun er sammen med Anna i legesituationer, hvor Anna løbende inviterer ønskede legekammerater med. Der er en uge mellem hver optagelse og Jane får 5 tilbage-meldinger i alt. Sidste videooptagelser viser, en Anna som leger med sin bedste veninde, (siger hun selv). Hun smiler, snakker og leger. Den klæbende kontakt er afløst af glæde ved kontakt med både børn og voksne. Hun beder om hjælp og sætter ord på følelser, når hun frustreres. Hun er stadig meget glad for Jane, men har nu udviklet et sikkert tilknytningsmønster, så hun bedre kan regulere sig selv og ikke mindst dele oplevelser og følelser med andre. Ensomheden og utrygheden er grundet et udviklingsstøttende samspil blevet til dyader og triader og masser af legelyst. Anna vurderes også skoleparat⁷. Af sidste videooptagelse fremgår det, at Jane fleksibelt anvender Marte Meo principperne i sit samspil med både Anna og de andre børn.

Marte Meo kan anvendes til alle

Marte Meo er som skrevet en metode til observation og analyse af kontakt. Det vil sige, metoden kan anvendes i alle regier, blot der er kontakt mellem mennesker. Det kan være ledelse, undervisning, rådgivning, omsorgsopgaver i hjem og institutioner oma.. I det følgende præsenteres en case fra en døgninstitution for voksne med nedsat fysisk og psykisk funktionsniveau.

Viggo 65 år med nedsat psykisk funktionsniveau og autisme.

Viggo har boet på en døgninstitution hele sit liv. Han har boet mange forskellige steder, både grundet alder og store adfærdsvanskeligheder. Han slår meget og optræder aggressivt i kontakt med andre. Nu bor han på et ældreafsnit med andre mennesker med nedsat psykisk udviklingsniveau. Han er mobil og personalet vil gerne have hjælp til spise situationen, da han kaster med både varm havregrød og varm kaffe, og slår ud efter personalet. Han filmes sammen med pædagogen Jette. Hun kommer tavst hen med maden, skynder sig at stille det på bordet, hvorefter hun skynder sig væk. Stiller sig i et hjørne ca 3 meter fra ham, og kigger nonverbalt med alvorlig mimik på Viggo. Viggo kommer hen til bordet, sætter sig og skuler hen mod Jette og kommer med lidt alvorlige brummelyde, han ser trist og opgivende ud. Han sætter sig og begynder at spise. Han propper maden ind og sluger det voldsomt og med voldsomme hosteanfald til følge. Indimellem skuler han op til Jette, og tager pludselig en kop og kaster mod hende, ledsaget af vrede lyde og et bistert ansigt. Viggos initiativer viser, hvad han kan og hvad han skal have udviklet:

Viggo kan	Viggos udviklingsbehov
Han samarbejder ved at gå hen til bordet for at spise	Mere glæde og nydelse ved spisning
Han forstår hvad der skal ske	Mere kontaktstærk
Han søger begrænset kontakt og den er domineret af vrede	Mere glæde i kontakten og mere øjenkontakt
Han spiser selv	Flere positive følelser i forhold til både sig selv og andre
Han kan udtrykke sine følelser meget ekspres-	Opleve sig som et menneske blandt mennesker
	Mere tillid og tryghed

⁷ Jeg har udviklet en checkliste til observation af skoleparathed i ”Støt mestring- bryd mønstre” 2007.

sivt Han har lyde domineret af vrede og aggression	
---	--

Der bliver arbejdet med Viggo og spisning over en periode på 3 måneder med 5 videooptagelser, hvor Jette skal arbejde med:

- At benævne egne initiativer (fortælle hvad hun gør)
- Følge og benævne Viggos initiativer (lægge mærke til Viggo og både handlinger, tilstande og følelser og fortæl empatisk, hvad hun ser hos ham)
- Positiv bekræfte Viggo (kærlig berøring, forstørre mestring og rose, vise glæde for ham).

Den første film viser, at der er meget begrænset interaktion mellem Viggo og Jette. Jette er yderst tavs og optræder noget bange for Viggo. Viggo viser gennem sine initiativer, at han ikke har erfaringer med udviklingsstøttende interaktioner. Han optræder mistænksom og vredladet i sine få kontaktinitiativer. Han har brug for mere menneskelighed i form af flere interaktioner, som kan udvikle sig til følelsesmæssige relationer. Det kan udvikles ved, at Jette bliver meget mere talende i nuet, fortæller hvad hun gør, hvad hun ser hos Viggo og benævner hans følelser, så han føler sig følt og forstået.

Den sidste film viser en glad Viggo, som kommer smilende og mere rolig hen til bordet. Han kigger på Jette, tager hende i hånden og sammen sætter de sig. Opgavefordelingen er nu, at Jette giver ham havregrød (der er megen omsorg og kærlighed i at blive madet), når ensomheden har været stor og man trænger til mere tosamhed. Han nyder at blive holdt i hånd og blive madet, hvilket ses ved, at han brummer tilfredse lyde, kigger smilende på Jette flere gange, de har mange kærlig øjenkontakter. Han berører hendes hånd blidt. Han spiser langt mere nydende. Jette anvender sine arbejds punkter, som resulterer i, at der nu er mange flere interaktioner (mødeøjeblikke); som er det eneste forum for udvikling af glæde ved kontakt. Viggo er blevet så tryk og glad for Jette, at han henter hende fremfor at blive vred og truende. En adfærd som langsomt er ved at generalisere sig ud på hans omsorgspersoner i øvrigt.

Det er desværre ikke ualmindeligt, at mennesker uden verbalt sprog som Viggo, møder omsorgsmiljøer, hvor megen samspil foregår uden brug af sprog. Der er primært fokus på opgaven, og mennesker, som Viggo, bliver på denne måde objektgjort, hvor opgaven er vigtigere end mennesket. For mig er det indlysende, at det vil føre til vanskeligheder og unødige magtkampe, da vi er sociale væsner, der har brug for kontakt i form af menneskelig tale. At blive set, mødt og talt til og med i nuet. I samspil med mennesker, der ikke har udviklet eller har begrænsede verbale kompetencer, bliver det i særlig grad udviklingsstøttende at lave monologer om til dialoger. At vi i nuet kontinuerligt:

- Sikrer at kontakten er opnået før opgaven igangsættes
- Benævner hvad der skal ske
- Benævne egne initiativer
- Benævne hvad barnet/brugeren skal
- Følge ved at benævne initiativer hos borgeren/den demente/ og både handlinger, følelser og opmærksomhed
- Positiv bekræfter ved berøring, glæde for borgeren og oaser af små positiv bekræftende mødeøjeblikke.

Så møder vi mennesker med menneskelighed og gør dem til ligeværdige og betydningsfulde uanset deres særlige problematikker. Vi har i forhold til mennesker med infantil autisme, som eks. Viggo, haft en pædagogisk tilgang⁸, som barsk formuleret siger, at når de ikke søger kontakt, skal de heller ikke tilbydes kontakt. Det svarer groft sagt til: uden arme - ingen kage.

Der er megen menneskelig lidelse, magtanvendelser og brug af psykofarmaca som kunne reduceres betragteligt, hvis vi anvender en menneskekærlig spædbarnsdikteret omsorgsmåde i kontakten med mennesker, som af forskellige grunde er omsorgsafhængige.

Det særligt Marte Meoske: Konsekvent brug af videoklip.

Marte meo benytter sig af videoklip i tilbagemeldingen, hvilket rummer flere fordele:

- Det vi hører, glemmer vi. Det vi ser, husker vi
- Videoklippene gør det muligt at studere interaktion på en måde, som ikke er muligt i det levede liv
- Videoklippene kan tydeliggøre barnets udviklingsbehov og det konkrete arbejds punkt
- Videoklippene viser mestringsklip med henblik på at kvalificere barnets nutid og fremtid
- Videoklippene er handlingsanvisende og kan studeres nøje, fremfor kun at give råd og vejledning
- Ord kan visualiseres, eksempelvis hvordan ser selvværd og selvværdsstøtte ud på billeder og hermed i praksis
- Billeder er kraftfulde og taler til både følelser og fornuft, ligesom de har en tilknyttende effekt. Barnet ses på nye måder, redefineres med fokus på trivsel.
- Omsorgspersonen ser sig selv som rollemodel for at være udviklingsstøttende
- Omsorgspersonen får bevidsthed om og indsigt i, hvilken afgørende betydning samspillet har for barnets trivsel og mistrivsel
- Den konsekvente brug af videooptagelser gør det muligt løbende at evaluere og dokumentere samspils- og udviklingsprocesser.

Marte meo anvendt som en vejlednings- og behandlingsmetode kræver en Marte Meo terapeutuddannelse, da denne kvalificerer til at arbejde målrettet og systematisk ud fra metodens særlige metodik. Uddannelsen kan afsluttes med en international certificering, som er betinget af, at den studerende har udarbejdet 5 sagsforløb i praksis⁹. Alle kan dog filme og observere og analysere egne samspilskompetencer og former for gensvar, som vil vise kvaliteten af den psykologisk ilt børnene/brugerne tilbydes.

⁸ En umenneskelig pædagogik, som stadig kan ses praktiseret i forhold til børn, unge og voksne med infantil autisme.

⁹ Læs mere på Dansk Marte Meo Centers hjemmeside www.dmmc.dk